ΜΕΣΑ ΜΑΖΙΚΗΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ

ΚΕΙΜΕΝΟ

Πληροφόρηση και ατομικές ελευθερίες

Το Σύνταγμά μας στο άρθρο 14 **κατοχυρώ νει** σε ευρύτατο βαθμό την ελευθερία της έκφρασης και της πληροφόρησης όλων όσοι διαμένουν στην ελληνική επικράτεια. Πρόκειται για μια από τις πιο κλασικές ατομικές ελευθερίες, η κατάκτηση της οποίας **συνυφαίνεται**
αυτονόητα με την εδραίωση της πολιτικής δημοκρατίας. Όπως τονίζει και η συνταγματική επιστήμη, η ελευθερία αυτή έχει μια παθητική και μια ενεργητική όψη. Η παθητική όψη έγκειται στο ότι καθένας διαθέτει το απεριόριστο δικαίωμα να πληροφορείται κάθε στοχασμό ή πληροφορία που δημοσιοποιείται˙ και η ενεργητική όψη, αντίστοιχα, στο δικαίωμα του καθενός να διαδίδει τους στοχασμούς του ή πληροφορίες στο κοινό. Το τελευταίο όμως αυτό δικαίωμα της ενεργητικής όψης δεν είναι το ίδιο ευρύ: δεν μπορεί κανείς να λέει ό,τι θέλει χωρίς να λαμβάνει υπ' όψιν του και τα δικαιώματα των άλλων και ιδίως αυτό της προστασίας της ανθρώπινης προσωπικότητας και αξιοπρέπειας.

Ακόμη όμως και στα πλαίσια της ίδιας της ενεργητικής όψης της ελευθερίας της έκφρασης,

το Σύνταγμά μας διαφοροποιεί το εύρος της προστασίας ανάλογα με το επικοινωνιακό μέσο που χρησιμοποιείται: «Ο Τύπος είναι ελεύθερος» διακηρύσσει το άρθρο 14, ενώ τα ηλεκτρονικά μέσα ενημέρωσης τίθενται ευθέως υπό τον «άμεσο έλεγχο του κράτους». Έτσι, ενώ ο προληπτικός έλεγχος του τι θα δημοσιευθεί στον Τύπο απαγορεύεται εκτός από τις εξαιρέσεις που περιοριστικά απαριθμεί το ίδιο το Σύνταγμα, η προληπτική απαγόρευση μετάδοσης, π.χ. μιας σκηνής ιδιαίτερης βίας που θα έβλαπτε ψυχικά τους ανήλικους τηλεθεατές είναι όχι μόνο ανεκτή αλλά και επιβεβλημένη από τη συνταγματική μας τάξη.

Η διαφοροποίηση αυτή στη μεταχείριση Τύπου και ραδιοτηλεόρασης δεν σημαίνει, όπως για πολλά χρόνια εθεωρείτο αυτονόητο στη χώρα μας, ότι τα ηλεκτρονικά μέσα ενημέρωσης συνιστούν έναν καθ' όλα νόμιμο «ηλεκτρονικό κυβερνητικό εκπρόσωπο». Ο άμεσος έλεγχος του κράτους δεν είναι απεριόριστος αλλά δικαιολογείται μόνον χάριν της ικανοποίησης των σκοπών που εξαγγέλλει το ίδιο το Σύνταγμα: α) της αντικειμενικής και «επί ίσοις όροις» ενημέρωσης των πολιτών· και β) της ποιοτικής ψυχαγωγίας τους.

Ωστόσο η ιδιαίτερη **μέριμνα** του συντακτικού νομοθέτη, πρώτον, για την απεριόριστη δυνατότητα ενημέρωσης του κοινού και, δεύτερον, για την όσον δυνατόν μεγαλύτερη ελευθερία της έκφρασης φαίνεται δυστυχώς να έχει παρανοηθεί από μια μερίδα των μέσων ενημέρωσης της χώρας μας.

Σε καθαρά νομικό επίπεδο πρέπει να ξεκαθαρισθεί ότι η έκφραση γνώμης ή η πληροφόρηση του κοινού μέσω των έντυπων και ηλεκτρονικών μέσων ενημέρωσης δεν πρέπει να συγχέεται με την ίδρυση ή την ιδιοκτησία μιας εκδοτικής ή ραδιοτηλεοπτικής επιχείρησης. Αυτό σημαίνει ότι στην περίπτωση των εκδοτικών επιχειρήσεων και ιδίως στην περίπτωση των ραδιοτηλεοπτικών επιχειρήσεων η λειτουργία τους υπόκειται σε πολύ εντονότερους περιορισμούς σε σχέση με τους περιορισμούς που μπορούν να θεσπισθούν στο δικαίωμα της πληροφόρησης του κοινού.

Σε επίπεδο τώρα ακολουθούμενης πρακτικής δεν μπορεί να μην επισημανθεί η «**ιμπεριαλιστική** »
διάθεση των μέσων μαζικής ενημέρωσης. Και είναι γεγονός ότι οι πηχυαίοι τίτλοι των εφημερίδων ή η απαστράπτουσα οθόνη της τηλεόρασης συχνά καταφέρνουν να επιβάλλουν τη σιωπή στη μεγάλη πλειονότητα των πολιτών αλλά και σε αυτές ακόμη τις δημόσιες αρχές.

Με άλλα λόγια, τα μέσα ενημέρωσης συχνά παραβλέπουν ότι ο κύριος ρόλος τους πρέπει

να παραμένει αυτός του *μέσου:* δηλαδή του κοινωνικού και τεχνικού μηχανισμού συλλογής αφενός και διάδοσης αφετέρου των πληροφοριών και των διατυπούμενων γνωμών, του βήματος για την έκφραση της γνώμης και όχι του εργαλείου χειραγώγησής της.

Η παραγνώριση όμως του πραγματικού ρόλου των ΜΜΕ δεν περιορίζεται μόνο στο πρόσωπο των οικονομικών φορέων τους. Πολλές φορές είναι οι ίδιοι οι λειτουργοί της ενημέρωσης, οι δημοσιογράφοι, οι οποίοι συχνά ξεχνούν ότι επιτελούν ακριβώς λειτούργημα. Ακόμη και αν το κοινό έχει απόλυτο δικαίωμα να μαθαίνει οτιδήποτε «βγαίνει στον αέρα», αυτό δεν σημαίνει σε καμία περίπτωση ότι τα πάντα μπορούν να «βγουν στον αέρα».

Σε ένα πολίτευμα που σέβεται την αξιοπρέπεια και την ασφάλεια των πολιτών, όπως το δικό μας, το δικαίωμα του κοινού στην πληροφόρηση, και συνεπώς το είδος των πληροφοριών που μεταδίδονται και οι μέθοδοι συλλογής τους, πρέπει να εναρμονίζεται με τα υπόλοιπα ατομικά δικαιώματα που διακηρύσσει το Σύνταγμα, αλλά και με το δημόσιο συμφέρον. [...]

Πρώτη αναγκαιότητα συνεπώς είναι η θέσπιση ενός ολοκληρωμένου κώδικα δεοντολογίας ο οποίος θα κατατείνει ακριβώς στην πλήρη προστασία των δικαιωμάτων των πολιτών - αναγνωστών / ακροατών / τηλεθεατών - απέναντι στην ιδιωτική, αλλ' εξίσου «καταπιεστική» με τη δημόσια, εξουσία των ΜΜΕ. Η ισχύουσα ελληνική νομοθεσία παρέχει τα απαραίτητα νομικά **ερείσματα** για την με την παραπάνω έννοια άμεση κοινωνική νομοθέτηση.

Δ. Ρέππας, Εφημερίδα Το Βήμα, 06/ 04/ 1997

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Α. Να γράψετε την περίληψη του κειμένου (90 – 100 λέξεις).

Μονάδες 25

Β.1. Να επαληθεύσετε ή να διαψεύσετε, σύμφωνα με το κείμενο, τις παρακάτω διαπιστώσεις, γράφοντας στο τετράδιό σας, δίπλα στο γράμμα που αντιστοιχεί σε κάθε πρόταση, τη λέξη **Σωστό**, αν η πρόταση είναι σωστή, ή τη λέξη **Λάθος**, αν η πρόταση είναι λανθασμένη:

α. Η ελευθερία έκφρασης και πληροφόρησης συνιστά -συνταγματικά κατοχυρωμένο- ανθρώπινο δικαίωμα.

β. Στο Σύνταγμα δεν κατοχυρώνονται διατάξεις με σκοπό την προστασία της κοινής γνώμης από σκηνές βίας που τα Μέσα προβάλλουν.

γ. Οι δημοσιογράφοι, σχεδόν στην πλειονότητά τους, τηρούν με ευλάβεια τον κώδικα δημοσιογραφικής δεοντολογίας.

δ. Το δημοκρατικό ιδεώδες επιβάλλει την έγκυρη και αξιόπιστη ενημέρωση της κοινής γνώμης από τα Μέσα Ενημέρωσης.

ε. Δεν έχει κατοχυρωθεί επίσημο θεσμικό και συνταγματικό πλαίσιο που θα προστατεύει την κοινή γνώμη από την αυθαιρεσία των Μέσων Ενημέρωσης (όταν και όπου αυτή υπάρχει).

Μονάδες 10

Β.2. «Ακόμη όμως ... που χρησιμοποιείται». Να εντοπίσετε και να χαρακτηρίσετε τη δευτερεύουσα αναφορική πρόταση στο παρόν απόσπασμα του κειμένου.

Μονάδες 5

Β.3. «Ο Τύπος είναι ελεύθερος», «επί ίσοις όροις», «ιμπεριαλιστική», «βγαίνει στον αέρα», «καταπιεστική»: Να δικαιολογήσετε τη χρήση των εισαγωγικών στις παραπάνω λέξεις ή εκφράσεις.

Μονάδες 5

Β.4. κατοχυρώ νει, συνυφαίνεται, **μέριμνα**, **ιμπεριαλιστική**, **ερείσματα**: Να γράψετε συνώνυμες λέξεις για κάθε μία από τις παραπάνω λέξεις του κειμένου.

Μονάδες 5

Β.5. Σε ποιο γραμματειακό είδος ανήκει το κείμενο; Να βρείτε τέσσερα χαρακτηριστικά, που τεκμηριώνουν την άποψή σας για το γραμματειακό είδος.

Μονάδες 5

Β.6. Στην πρώτη παράγραφο του κειμένου «Το Σύνταγμά μας στο άρθρο 14 … ανθρώπινης προσωπικότητας και αξιοπρέπειας» να βρεθούν τα δομικά στοιχεία και ο τρόπος ανάπτυξης.

Μονάδες 5

Γ. Ποιες είναι οι αρνητικές λειτουργίες των Μέσων Ενημέρωσης στο πλαίσιο της σύγχρονης κοινωνίας; Ποιο ρόλο οφείλουν να επιτελούν προκειμένου να διασφαλιστούν ο πλουραλισμός, η πολυφωνία και η αξιοπιστία στην πληροφόρηση της κοινής γνώμης; Να καταγράψετε τις απόψεις σας συντάσσοντας ένα αποδεικτικό δοκίμιο. (500 λέξεις).

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

Α. ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στο κείμενο αυτό ο Δ. Ρέππας αφορμάται από τη συνταγματική κατοχύρωση του δικαιώματος πρόσβασης στην πληροφόρηση και της διάδοσης στην πληροφορία αντίστοιχα, με σκοπό να διερευνήσει τα όρια που ο Τύπος και τα ηλεκτρονικά μέσα οφείλουν να έχουν κατά την ενημέρωση της κοινής γνώμης. Επισημαίνει ότι η δεοντολογία της ενημέρωσης, συχνά παραβιάζεται εξαιτίας συνταγματικών ασαφειών που νομιμοποιούν τον προληπτικό έλεγχο της ενημέρωσης, είτε από το κράτος είτε από τα δημοσιογραφικά όργανα. Κατά το συγγραφέα, η δημοκρατία στην ενημέρωση απορρέει από τις προτεραιότητες των μέσων για αξιόπιστη, ισότιμη και ποιοτική πληροφόρηση. Για το λόγο αυτό τα μέσα οφείλουν να αποσυνδεθούν από πολιτικά και οικονομικά συμφέροντα και – βάσει του κώδικα δημοσιογραφικής δεοντολογίας- να επιτελέσουν το ρόλο τους, δηλαδή την πολυσχιδή ενημέρωση, με σεβασμό στο Σύνταγμα και τα δικαιώματα της κοινής γνώμης.

Β.1. α. Σωστό, β. Σωστό, γ. Λάθος, δ. Σωστό, ε. Λάθος

Β.2. « που χρησιμοποιείται». Πρόκειται για δευτερεύουσα αναφορική προσδιοριστική πρόταση στον όρο «μέσο» της κύριας πρότασης από την οποία εξαρτάται. Αποτελεί αναγκαίο νοηματικό συμπλήρωμα της κύριας πρότασης και επιπλέον δε διαχωρίζεται με/από αυτήν.

Β.3. ΡΟΛΟΣ ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΩΝ

«Ο Τύπος είναι ελεύθερος»: αυτούσια φράση, που διατυπώνεται σε άρθρο του Συντάγματος.

«επί ίσοις όροις»: στερεότυπη λόγια φράση της Νέας Ελληνικής. Τα εισαγωγικά επισημαίνουν τις αρχαιοελληνικές της καταβολές.

«ιμπεριαλιστική»: μεταφορική χρήση της γλώσσας, παραλληλισμός με τη συμπεριφορά ισχυρών κρατών.

«βγαίνει στον αέρα»: προφορική έκφραση.

«καταπιεστική»: μεταφορική χρήση και διατύπωση σχολίου.

Β.4. ΣΥΝΩΝΥΜΑ

κατοχυρώ νει: διασφαλίζει, προστατεύει

συνυφαίνεται: συνδέεται, συσχετίζεται

μέριμνα: φροντίδα, ευθύνη

ιμπεριαλιστική: αυθαίρετη, επεκτατική

ερείσματα: κίνητρα, στηρίγματα

Β.5. ΚΕΙΜΕΝΙΚΟ ΕΙΔΟΣ

Το κείμενο είναι ένα άρθρο:

α. Ασχολείται με ένα επικαιρικό θέμα (Όρια της ελευθερίας των ΜΜΕ και προστασία των ατομικών ελευθεριών), που αναδύθηκε πιθανότατα στο πλαίσιο μιας κυβερνητικής νομοθετικής πρωτοβουλίας

β. Αποτελεί μία προσπάθεια ερμηνείας και εξήγησης των δεδομένων της πολιτικής και κοινωνικής πραγματικότητας σε σχέση με τα ΜΜΕ (ερμηνευτική δημοσιογραφία)

γ. Το ύφος του λόγου είναι σοβαρό, επίσημο, τυπικό και αντικειμενικό και ως εκ τούτου χρησιμοποιείται κατά κύριο λόγο το γ' ενικό ή πληθυντικό ρηματικό πρόσωπο

δ. Πλεονάζει/κατισχύει η αναφορική λειτουργία της γλώσσας

[στ. Έχει μικρή έκταση]

Β.6. ΔΟΜΗ ΚΑΙ ΤΡΟΠΟΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΠΑΡΑΓΡΑΦΟΥ

- Θεματική περίοδος: «Το Σύνταγμά μας στο άρθρο 14 κατοχυρώνει σε ευρύτατο βαθμό την ελευθερία της έκφρασης και της πληροφόρησης όλων όσοι διαμένουν στην ελληνική επικράτεια».
- Λεπτομέρειες – Σχόλια: «Πρόκειται για …ανθρώπινης προσωπικότητας και αξιοπρέπειας».
- Κατακλείδα πρόταση: δεν υπάρχει

Η παράγραφος αναπτύσσεται με τη μέθοδο της διαίρεσης, διότι παραθέτει τις «δύο όψεις της ελευθερίας της έκφρασης» και έπειτα τις αναπτύσσει και τις σχολιάζει.

Γ. ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΛΟΓΟΥ

Επικοινωνιακό πλαίσιο

Αποδεικτικό δοκίμιο (Τίτλος γενικός και διαχρονικός -αυστηρή δομή σε: πρόλογο, κύριο θέμα, επίλογο- χρήση γ’ ρηματικού προσώπου και σποραδικά α’ πληθυντικού προσώπου- στόχος: η διδαχή και η πειθώ)

Τίτλος: Πληροφόρηση και Δημοκρατία

Πρόλογος

Πολυσήμαντος κρίνεται ο ρόλος των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης, καθώς ο εξουσιαστικός

τους ρόλος στην ενημέρωση και τη διαμόρφωση άποψης στην κοινή γνώμη ενέχει καταλυτικό ρόλο. Η τήρηση κανόνων δεοντολογίας με σκοπό την προαγωγή των αρχών της ελευθερίας, της αξιοπιστίας και του πλουραλισμού κρίνονται παράγοντες αναγκαίοι και επιτακτικοί, προκειμένου να διασφαλιστούν οι αρχές του δημοκρατικού ιδεώδους.

Ωστόσο, συχνά τα Μέσα ασκούν αρνητικές επιδράσεις στην κοινή γνώμη.

Ζητούμενο Α' (Αρνητικές λειτουργίες των μέσων μαζικής ενημέρωσης)

- Τα ΜΜΕ ακυρώνουν την κριτική ικανότητα του ατόμου, παθητικοποιούν μέσω της τηλεόρασης και του Διαδικτύου. Το άτομο συχνά αδυνατεί να παρέμβει στα μηνύματα που αυτά μεταφέρουν με αποτέλεσμα την άμβλυνση της οξυδέρκειάς του. (εφησυχασμός)
- Τα ηλεκτρονικά μέσα ασκούν καταλυτική επίδραση στο θεατή, μέσα από τη δύναμη της εικόνας και του ήχου. Η επιρροή που αυτά ασκούν, συχνά οδηγεί το άτομο στην υιοθέτηση λαθεμένων προτύπων και αντιλήψεων.
- Τα Μέσα Ενημέρωσης συχνά παραπληροφορούν, διαστρεβλώνουν την πραγματικότητα και μεταδίδουν αμφίβολης ποιότητας και αξιοπιστίας, ειδήσεις με σκοπό να υπηρετήσουν συγκεκριμένα πολιτικά και οικονομικά συμφέροντα.
- Η διαφήμιση που προβάλλεται από τα Μέσα εγείρει στους αποδέκτες ανάγκες πλασματικές (καταναλωτισμός) διαιωνίζοντας και καθιερώνοντας την υλιστική ιδεολογία, ως βασική αρχή που όλοι οφείλουν να ασπάζονται.
- Η άμετρη παρακολούθηση τηλεόρασης και ενασχόληση με το διαδίκτυο, οδηγούν το άτομο σε κοινωνική απομόνωση- αδυναμία σύναψης υγιών διαπροσωπικών σχέσεων.

Ζητούμενο Β' (Ρόλος που τα μέσα οφείλουν να επιτελούν)

- Τα ΜΜΕ έχουν χρέος να τηρούν με ευλάβεια τον κώδικα δεοντολογίας και αξιόπιστης ενημέρωσης της κοινής γνώμης για όλα τα ζητήματα της επικαιρότητας.
- Είναι σημαντικό να μη διαπλέκουν την είδηση με το σχόλιο, επιτρέποντας έτσι τη διαμόρφωση ανεξάρτητης και αντικειμενικής άποψης.
- Διαδραματίζουν ρόλο εκπαιδευτικό. Οφείλουν να προβάλλουν επιμορφωτικά προγράμματα που θα αποβλέπουν στη γλωσσική και γνωστική ωρίμανση της κοινής γνώμης.

- Σημαντική θεωρείται η εισφορά τους και στην ψυχαγωγία της κοινής γνώμης. Μπορούν να φέρνουν το άτομο σε επαφή με διάφορες μορφές τέχνης (κινηματογράφος, θέατρο, μουσικά και εικαστικά δρώμενα).
- Αξιοσημείωτη κρίνεται η συμβολή τους στη διαμόρφωση των δημοκρατικών αρχών. Έχουν χρέος λοιπόν, να ασκούν εποικοδομητική και γόνιμη κριτική στην πολιτική εξουσία με

σκοπό να αναδεικνύουν και να στηλιτεύουν ατασθαλίες, αβλεψίες και πολιτικές αυθαιρεσίες.

Επίλογος

Επιλογικά, είναι αναγκαίο να επισημανθεί ότι τα Μέσα Ενημέρωσης πρέπει να στελεχωθούν από δημοσιογράφους υπεύθυνους και ικανούς να τηρήσουν τον κώδικα δημοσιογραφικής δεοντολογίας. Μόνον έτσι θα διασφαλιστούν η αντικειμενική και αξιόπιστη ενημέρωση, ο σεβασμός στις συνταγματικές αρχές και στα ανθρώπινα δικαιώματα.

Δημιουργία Κριτηρίου Αξιολόγησης και Απαντήσεις Ασκήσεων:

Μάγδα Τριανταφυλλίδου, Φιλόλογος, Θεσσαλονίκη